

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Ars Semper Gaudendi

Demonstrata Ex Sola Consideratione Divinae Providentiae Et Per
Adventuales Conciones

Sarasa, Alfonsus Antonius de

Antverpiae, 1664

Tractatus IV. Verùm cum sufficiat, scire me omnia à Deo administrari, vt omnibus rerum euentibus acquiescam, nisi id etiam intelligam sapienter administrari omnia: ad formandam penitus magnam, quam ...

urn:nbn:de:hbz:466:1-13517

TRACTATUS IV.

Tecum sapientia tua (Domine) quæ nouit opera tua, quæ & affuit tunc cum orbem terrarum faceres, & sciebat quid esset placitum oculis tuis, & quid directum in præceptis tuis. *Sap. 9.*

Verùm cum non sufficiat scire me, omnia à Deo administrari, ut omnibus rerum euentibus acquiescam, nisi id etiam intelligam sapienter administrari omnia; ad firmandam penitus magnam quam de directione Dei, concipere debemus opinionem, ostenditur infinita Dei sapientia & scientia.

P R O O E M I V M.

IX dubito multos arbitrari deceptos se, mirari- que me, qui artem semper gaudendi, mentisque tranquillandæ & componendæ in tot aduersis rerum euentibus promiserim, ad diuina mysteria, reconditasque rationes explicandas esse delapsum. Verùm si penitus consilij mei rationem lubeat introspicere, fortassis rem non improbabis. Cùm enim ostenderim, & verò etiam ostensurus sim luculentius, omnia etiam quæ nos turbant, à Deo esse; inde petenda fuit medicina, vnde mali enasci poterat occasio. Magna igitur de Deo concitanda erat opinio, ut eâ percussus, erubescat tandem homo, in malam partem ea se capere, quæ à tam sapiente Deo fuerint ordinata. In hâc opinione artem tranquillandæ mentis maximè consistere, iam planum faciam: proximque dabo imprimis vnicam, quâ millenas rationes inuenire erit facillimum, in omni rerum euentu, quibus tumultus animi aut præuenias ne
exfur-

Deo fieri,
sed & sapien-
ter fieri.

rum bonum & commodum; ipsique adeò magis esse perspe-
ctum quid nobis conveniat, quam nos ipsi possimus rectè dis-
cernere: *Tertio* denique commodissimas eum; vt finem suum
consequatur inire rationes, facillimas & breuissimas ingredi
vias, & aptissima intentioni suæ perficiendæ adhibere instru-
menta; dic amabo, quid demum obstabit, quo minùs me to-
tum quieti dem, interque omnes maris huius exæstuan-tes pro-
cellas, rideam & mare, & ventos & omnia, securusque dicam
in pace in id ipsum dormiam & requiescam? in id ipsum, hoc est Psal. 4.
eâ, quam de tuâ gubernatione tuâque sapientiâ iam concepi,
existimatione securus, ô magne Machinæ huius director Deus!
Turbetur sanè mare, quassetur carina, concutiantur naui late-
ra, vndis obuoluatur, pessum ire videantur omnia: nihil timeo,
non casus, non fortunam, nam illam non agnosco. hoc scio,
clauo assidere te, te Sanctum, te Sapientem, te omnium rerum
conscium, te Misericordem & Bonum. Igitur *in id ipsum* quod
turbentur omnia, *in pace dormiam & requiescam*; non enim tur-
bantur nisi à te; si tamen turbari dicenda sint, quæ diriguntur à
te: nec aliâ spe fretus requiescam, nisi *quoniam tu Domine sin-
gulariter in spe constituisti me.* Enim verò *singulariter*, hoc est
methodo prorsus singulari; inducendo me videlicet in sanctua-
rium tuum, & arcana Prouidentia tuæ mysteria & instrumenta
demonstrando, quamuis quasi per caliginem & suboscure. At-
que hæc quidem ratio est, cur admiranda illa instrumenta Di-
uini artificis, quibusque impendantur rebus, quamuis cursim ex-
penderimus.

Verùm, vt i non sufficit viatori nauis expòsito, metum omnem 3.
solicitudinemque vt deponat, naucleri sui instrumenta fuisse
contemplatum, quadrantes, astrolabia, eircinos, pixidesque
fuisse demiratum; nisi id etiam sibi persuadeat, & adhiberi ma-
gno studio, & verò etiam magnâ sapientiâ à magistro obseruari
ventos, vada syrtesque aut cognosci aut bolide pertentari; de-
nique ex artis regulis, nauigandi scientiâ, & rerum nauticarum
cognitione dirigi omnia; ita nec tranquillandis hominum
mentibus sufficere videtur ea, quam habemus de cælestium or-
bium instrumentis cognitio, neque verò etiam quibus rebus
conficiendis applicentur; nisi id etiam constet, sapienter & re-
ctè adhiberi, eâ quâ par est prudentiâ: item finem illum, quem
sibi

sibi præfixit Deus, nobis maximè conuenire: denique omnia quæ circa nos aguntur, ea esse quæ nostrâ maximè intersint; neque meliora inueniri potuisse compendia, modumque aptiorem, quò ad conuenientem nobis portum daretur peruenire, quàm is quo singuli ferimur modo.

S. II.

Ut autem hoc ipsum tibi persuadeas, non est opus omnium euentuum scire rationes, easque iustas esse ut iudices: tantum id certò statue, à Dei Sapientiâ hunc euentum esse destinatum, & tum facile acquiesces, rationesque inuenies quibus factum defendas.

4. **A**uditores, disputationem de rebus singulis instituere si velimus, illudque inquirere, an conuenienter singula eueniant, quæ hic siue in naturæ cursu, siue in re publicâ, siue etiam priuatâ geruntur; sanè infiniti laboris opus aggredimur, cum rerum euentus numero sint infiniti; eorumque rationes indagare, vti immensus, ita & improbus est prorsus labor, neque viribus nostris par. Et tamen hâc viâ insani tendimus, vt de Dei Sapientiâ iudicium, pro vt nobis quidem videtur, sapiens feramus. multum laboramus interim, contentione sane maximâ, fructu nullo. Deplorat id Ecclesiastes *solummodo hoc inueni* inquit post indagaciones rerum acutissimas, *quòd Deus fecerit hominem reatum, & ipse se infinitis miscuerit quæstionibus ad rem sanè, hoc est pacandis animis, quæ faciant nihil.* Omnia cum se labore summo peruestigasse fateatur sapientissimus Salomon, hoc demum intellexit nihil sese intelligere, & hæc demum summa fuit Sapiencia, *Intellexi, inquit, quòd omnium operum Dei, nullam possit homo inuenire rationem, eorum quæ sub sole fiunt. & quanto plus laborauerit ad querendum, tanto minus inueniat. etiamsi dixerit sapiens se nosse, non poterit reperire.*

*Neque re
sapienter
omnia fieri
credas, sin-
gularum
euentuum
rationes
exacitè ha-
bèda sunt.*

Ecccl. 8.

5.

Aliâ & quidem contrariâ prorsus viâ incedendum est, disputationibus omnibus finem si vis ponere, omnesque difficultates enodare, hâc nempe; vt numquam rerum euentus, pro vt

K

sunt

sunt, in se ipsis attendamus, priusquam eos in Diuina Sapien-
tiæ luce iuerimus contemplati, clarius rem eloquar. Primò il-
lud certum fixumque statuere debemus, rem factam bene, &
sic euenire debuisse vt rectè nobiscum ageretur, antequam ra-
tionem vllam inquiramus quâ rectè factam esse, nobis persua-
deamus. Nos autem contrariâ viâ insistimus, per rationes inda-
gare dum volumus an quid factum bene; cum prius id in rebus
Deum concernentibus statuendum fuerit, factum bene, ante-
quàm ad facti rationes animum aduertamus.

*Has enim
si queras
singulas, ad
omnes per-
turbaberis.*

*Verum prius
id apud te
statuas o-
portet, om-
nia à Deo
fieri.*

*Verum prius
id apud te
statuas o-
portet, om-
nia à Deo
fieri.*

Certè si curiosius indagauero, cur modò æstas tam humida,
modò cur tam frigida, an pluiæ segetibus noxiæ an fauentes,
cur modò ægrotem modò sim incolumis; cur iste tot palmarum
vir Reipubl. tam necessarius moriatur, cur bella orientur, atque
his similia multitudine infinita; earumque rerum rationes om-
nes, cur eueniant, discutere si incipiam & ponderare, infinitis
sanè me inuoluo quæstionibus; & vt aliquam rationem inuene-
rim, illico tot tantasque in contrarium suggeret, aut iacturæ
quam propterea paciòs consideratio, aut naturæ rem auersantis
timor, aut emolumentum commodique proprij auiditas, vt facile
rationem illam quæ pro facti bonitate forte occurrebat, elisurus
sim, declaraturusque nullam esse aut sanè exiguam. Hinc om-
nis perturbationis est origo, cum quid votis nostris contrarium
accidit, quòd contra vel saltè præter rationem ea nobis eue-
nisse censeamus, rationum indagatores sanè peruersi.

Agendum itaque qui ita censes. An ergo credis tu, quidquam
horum quæ toto geruntur orbe, euenire sine Numinis Prouiden-
tiâ, id iam olim ab ipsâ inde æternitate suo dirigentis arbitrio,
dispicientisque quid, quâ horâ, quomodo singula euenirent,
cum omnibus plane circumstantiis, quibus res singulas euenire
iam perspicimus? non arbitror id negare te; iam id superiore
Tractatu euicimus. Id verò claritatis causâ iam addo, omnia
quæ naturam spectant, nec ab humano pendent arbitrio, æter-
no & determinato Dei id ita statuentis euenire decreto, omni-
bus creaturis conspirantibus vt Dei obediant æternæ legi. Illud
igitur sic habe, necessario omnia isthæc contingere, si res crea-
tas spectes; liberè verò, si Dei sic omnia statuentis voluntatem.
Ea vero ad quæ sese humana porrigere potest voluntas & liber-
tas, idè euenire, quòd ab æterno Deo statuerit illa permitten-
da:

6.

7.

Tract. 3.

da: hoc autem rursus statuit, quia id permittere, melius est re sua imò & nostra esse statuit, quam impedire. Etiam peccata in- quies: Etiam, atque hoc deinde persequar. Interim illud D. Au- gustini repeto, *nihil fieri sensibiliter & visibiliter* (imò nullo pror- sus modo) *quod non de interiore aulâ illius Imperatoris, aut non iubeatur, aut non permittatur.* Hoc itaque primum sit.

Tract. 6.
Aug. 13.
de Trin.
c. 4.

8. Deinde an nescis, omnia hæc rerum euenta aut imperata aut permiffa, à Deo sic esse disposita, vt finem sibi in diuinâ Men- te præscriptum consequatur? Tertio, an id etiam ignoras, fi- nem hunc Dei, non alium esse, quam suam sibi gloriam con- seffere, quam quidem in eo arbitratûr consistere, vt omnibus à se conditis creaturis bene fit; & quidem tibi præcipue ô Homo, quem per hæc euenta tandem statuit (nisi tu non vis) ad salutis æternæ portum prouehere? Hæc tua est felicitas, hæc Dei diri- gentis gloria. Hæc si mihi penitus infixæ hæserint, quid alia qua- ro quibus mentem componam? aliâ certe ratione non indigeo, vt rationum omnium summam in quocumque euentu habeam, cuique penitus acquiescam, à Deo sui honoris apprimè tenaci, meique boni imprimis, cupido; hæc ita disposita; ac propterea ita esse debuiffe, nec conuenienter aliter fuisse euentura.

Deinde sū-
mo consilio
ad Dei glo-
riâ, tuum-
que bonum
ordinari.

9. Hoc iudicium fixum indubitatumque si habuero, præter- quam quod amplissimum mihi campum aperuero, adorandi in omni rerum successu Diuinum Numen, summo cum merito & religione, & verò etiam cum assueuero, summâ eum animi mei iucunditate: illud inde referam commodi præterea, quod cen- tenas illico humanas, diuinâque rationes reperturus tum sim, quibus menti turbatae satis faciam, elisurusque omnes eas quas natura, aut affectio, aut etiam Dæmon ipse turbandæ menti, non sine animi inquietudine, tumultuque suggererant.

Hoc cum
generatim
iudicaris,
facile tum
inuenies
alias ratio-
nes, quibus
actum ap-
probes.

10. Praxim hanc quieti mentis inducendæ accommodatissimam, Ecclesiasticus mihi iam olim præ scripsisse videtur hisce verbis.

Eccles. 31.

Qui timeant Dominum (hoc est colunt, magni faciunt, æstimant, reuerentur) *inueniunt iudicium iustum: & iustitiam quasi lumen co- accendunt;* quæ quidem verba sic intelligo, vt præclarissimam hanc præxim, quam præmanibus habeo, iis liquidò contineri, commendarique prorsus credam.

Declara-
tur hæc
praxim ex
Ecclesiasti-
co.

11. Si placet, modò attendite. In omnibus rerum euentibus, iis maxime quæ nos nostraque propè contingunt, illud nos præcipue turbat,

turbat, vexat, angitque; quod semper iudicemus id ita euenire non debuisse, aut non eo tempore & modo; illudque iudicium ne nobis euellatur, conquisitis vndique, pro vt rationum feracissima est naturæ maligna affectio, stabilimus & sepimus argumentis: illud vnicè nobis persuadere conantes, aut id fieri non debuisse, aut factum aliter futurum conuenientius. Hoc autem tum semper facillè iudicamus, cum quod factum est, factum volumus. voluntatem hanc peruersam, rationum omnium, quæ menti occurrunt eamque turbant, causam esse atque originem, res est manifesta.

Et ex vulgari ratione agendi hominum, qui facile rationes inueniunt carum rerum quas fieri optant.

12. Illud enim statuamus, jure an iniuriâ non id quæro, tamen ad patris mortem anhelasse te; eo quidem inductum iudicio, rebus tuis id quod conduceret: illico infinitæ propemodum rationes occurrent animo sic præoccupato, quæ iudicium illud confirmet, omnemque sopiant perturbationem, quam ipsa met etiam natura, naturæque sensus, suo iure poterant excitare, & verò etiam in saxeo cient pectore. Quamuis autem id pudore præpeditus non spargas in vulgus, tamen tibi ipsi dices non indifertè, senecionem fuisse & silicernium, pondus terræ, aliis sibi que grauem, infirmitatibus planè acerbis obnoxium, felicem profectò qui miseras has humanas euaserit, fortunatumque, vt non abs te speras, qui obtinuerit æternitatis portû. At verò si longiorem parentis quantumuis miseri & exesi vitam, tuis rationibus conduceret iudicasses, nihil certè ponderis momentiue haberent rationes illæ, nec verò vlla, detergendo mœrori tuo; quæ tamen doloris omnis perturbationisque etiam vestigia, in priore euentu complanarunt. Tanti interest, illud tibi persuasisse, fieri debuisse id quod fit, vt pleno Marte omnique ingenij contentione, rectè id factum esse propugnes. At verò si res quantumuis pessima, tuisque emolumentis prorsus aduersaria, menti tuæ iudicioque infederit; coniugium puta planè dispar & contemptibile; illudque stulta quædam animæ affectio præpeditæ menti commendarit persuaseritque; frustraneæ tunc sanè sunt, quocumque ad dissuadendum rationes afferuntur; eas tu vel halitu difflaues vt ventus paleas, & quidem ipsius D. Pauli testimonio conuelles & eneruabis.

13. Ita prorsus in omni rerum successu agendum est, ne turberis. id prius statue tamquam indubitatum, ita fieri debuisse, ita ratione

tione factum, & quidem factum conuenientius; & tunc nec aëris intemperantia, nec propinquorum mors, neque adeo fortuna vlla à mentis quiete ac constantiâ te poterunt dimouere: rationibusque occurrentibus hoc vnum oppones, quò cunctas sopias, scire te factum bene.

14. At verò, inquires, manifestum mihi est, non omnia bene geri; nec ea quæ geruntur bene, ea esse quæ non conuenientius possent geri. Melius certè mihi esset saluo & incolumi, quam sit languido & ægroto: melius cum humano genere ageretur, si neque bella neque dissentiones orientur, nec tam crudelia passim exercerentur odia. Certè quis non videat, Dei quoque ex honore magis fore, si nulla inter homines committerentur scelera, quibus & humanæ & Diuinæ turbantur leges? Audio dissententem te: & quidem quod peccata attinet, longiorem exigit disputationem, quam breui dabimus. Illud modò generatim dico, aliud longè esse nulla peccata existere, aliud verò ea vt sint, à Deo permitti. & sic, quanquam fatear melius fore hominibus, si ea non committantur, melius tamen esse ea à Deo permitti, plenamque arbitrio humano concedi libertatem, manifestum dabo. In cæteris autem quibuscumque euentis, videre te ais quid sit melius, quid conuenientius, quid tibi aliisue accommodatius; an paupertas è re tuâ magis sit an diuitiæ; an secunda, an aduersa fortuna, an vita denique opranda magis an mors; id verò penitus nego, & pernego videre te. Non eò se extendit humana mens, vt istud solide possit iudicare, pro vt paulatim discurrendo secuturis tractatibus planum faciam.

Obiectio
resuata.

Tract. 6.

§. III.

Probatum exponiturque magis iam dicta praxis.

15. ID modo generatim dico, in iudiciis de rerum euentu ferendis vehementer errare nos, quod rationes prius omnes ad trutinam vocemus, vt ea quæ nobis accidunt, bene & ratione nobis à Deo immissa iudicemus: ordine sanè præpostero; cum prius à Deo, atque adeo bene id factum statueri debeamus, antequam rationes in alterutram partem conquiramus. Quanquam

Rationes
diuinorum
decretorum
ne discutienda
quidem sunt,
vt quieto
sis animo.

ne conquirere quidem oporteat, quietus ut sis. Id enim si menti infixum habeo. Deum huius quæ molestiam mihi facessit, fortune auctorem esse aut directorem, non vero eam quam contra me agentem video creaturam; rursus si id mihi persuasero, omnia creata, aërem, ventos, frigus, venena, voluntatesque etiam peruersas hominum, instrumenta tantum esse quæ summum istud Numen adhibet, ut morbum quod opprimor, calamitatemque quæ vexor immitat; tum vero alias rationes non attinet indagare me, hoc vnico tranquillus iudicio *justus es Domine, & rectum iudicium tuum.* Iustum quia Domini; rectum quia tuum, hoc est, super omnia sapientis Dei.

affructo
Ataulus

Psal. 118.

Veneratio-
ne magna
credenda
sunt.

Et in hoc summo fixoque iudicio sita est ea quam ex Ecclesiastico assereram praxis, quæ Diuini decretorum indaganda sunt rationes, quibusque cum delectatione pascatur, etiam in ærumnis constitutus animus. *Qui timent Dominum, inueniunt iudicium iustum.* Quod quidem sic expono. Qui reueretur Domino; reueretur autem quisquis altissimam de Domino habet opinionem; *Inueniet iudicium iustum,* hoc est iudicabit illico recte & iuste a Domino attemperari omnia. At quomodo iudicium istud inueniet inquires? audi id quod addit Ecclesiasticus, *Et iustitiam quasi lumen accendant;* quod quidem pro instituto sermone sic intelligo. Iustitia quam in omnibus seruat Deus, quamque scio eum neque velle neque posse infringere, mihi sufficit ut omni prorsus abiecta hæsitatione, dicam & statuam id factum bene. Hoc vero iudicium mihi facem præferet, lucemque dabit, quæ plurimas etiam humanas conquiram inueniamque rationes, quibus factum sapientis Dei fulciam & defendam, ad quas tamen extra illud lumen constituta mentis acies caligabat.

16.

Ecclesi.

Decretis-
que Dei
tunc ac-
quiscent
clarioribus
curatoribus
adhibere
sup ab omni
tra, et ab
obsequio

Experire hanc praxim, & manifestè rem sic esse, ipsa te tua docebit experientia. Neque enim vidua quantumvis indigat, tanto in charissimi sui mariti obitu dolore opprimetur, quin, si semel hoc inhiberit, atque magna religione menti infixerit, a Deo mortem hanc impissam, adeoque rectè id factum & bene, statim plurima, etiam ex natura perita rationes ei occurrunt, quæ factum approbent; tunc videbit rei familiaris fuisse prodigum maritum, filii iam adultioribus, conuenienter, mala quæ dabat subtracta esse exempla, aliaque occurrent vitia quibus se mundo faciebat

17.

nione detrahamus. Contra vero timidi & trepidi poculum sumimus, quod ea miscuit manus, de cuius experienciã, & studio in circumstantiis morbi indagandis & discernendis, vel minimum dubitamus.

Intremus itaque penitus *Sanctuarium Dei*, eiusque scientiam infinitam, aut si humano more loqui liceat, studia Divina, libros, Bibliothecamque in quã totus est, perscrutemur.

20.
21

§. IV.

Ut autem summam concipias de Sapiaentia Dei opinionem, variae eius Scientia exponuntur, seu sciendi modi: ac primò quidem, ut Theologiam vocant, Scientia simplicis intelligentia?

Petit a Deo venia intrandi in conclave mysteriorũ sapientia diuina,

Ineffabilis, & incomprehensibilis Deus! licebitne tandem mihi mortali homini subire arcanum illud Sanctuarium tuum, non ut ea quæ isthic geruntur intelligam, quis enim cognoscat sensum domini? quis tam arcana consequetur, aut cui ea patefacere tu ipse possis pro ut sunt, nisi non minori te? verum ut id saltem cognoscam, incomprehensibilem esse te, qui comprehendis omnia, neque limites ullos esse positos Scientia tua, quã tamen limitas yniversa,

21.
ad Rom 11.

ut intelligamus nihil casu sed summã sapientia fieri.

Utinam Auditores, illud tantum comprehendere possimus, quanto studio quisque nostrum steterit sapientissimã illi Menti, quamque profundè Theologiam, Diuinitatem, inquam, suam perscrutatus fuerit euolueritque, ut id tandem de nobis faceret quod nunc sumus! ah quanto id nos gaudio permulceret, quam daret animi securitatem! Certè audendum est, tentanda est alea: subeamus altiùs *Sanctuarium Dei*, & quamuis id certò sciam intelligere Sapientiam tantam me non posse, & quantumcumque ingenij vires extendam, eam tamen non posse contingere, non potero ad eam, tamen ad id conducet tenuis & exilis tantæ rei consideratio, ut penitus obstupescam, ut totum me pronus incomprehensibili Menti subiciam.

22.

Omnia casu arbitraris fieri, & esse, & conseruari, & interire, imperite homuncio. an vero nosse vis quanto labore, quantis studiis & quidem quam Theologicis & Diuinis, Deo steterit

23.

non

non Vniuersi modo productio, sed tu ipse sigillatim, euentusque qui modò te circumstant tam varij tam implexi? Aulam Dei interiorem subi, sapientiamque eius obstupesce si potes satis. Bibliothecam totam per partes aperio.

24. Ac primò quidem, prima quæ intranti occurrit, & sine quâ nihil consilio & ratione extra se, imò ne intra se quidem, vt præclari censent Theologi, agere potuit Deus, *est Scientia simplicis intelligentie.* simplex est cognitio, quia tota in contemplatione consistit, nec quidquam actu ponit extra Mentem Dei. Est autem cognitio quâ omnes creaturas possibles, totâque æternitate ab infinitâ suâ potentiâ creabiles percipit, & vno prorsus comprehendit actu.

*Exponitur
prima sciē-
tia Dei,
quæ est
Scientia
simplicis
intelligentiæ.*

25. Hic iam in abyssum incidi; fundum planè perdididi, nec habeo vbi pedem figam. Extende mentis aciem quantum potes ô homo; & si vastissimum hoc scientiæ pelagus potes vel cogitatione circumplecti, homo non es, Deus es. Facite si placet audientiam.

26. Non id dico, Deum iam ab ipso æternitatis, si ita loqui fas sit, exordio cognouisse quotquot iam sunt, fuerunt, ac porro futura sunt totâ æternitate creaturæ; parum id sanè est; verùm & quotquot omnino sunt possibles. Adeò vt in Diuinâ illâ *quæ Deus nouit omnes creaturas possibles.* Mente sit cognitio clara, perfecta & distincta infinitorum omnino mundorum, (infinitorum enim singuli sunt possibles) quorum tantùm vnus est, hoc quod nunc est Vniuersum. Nouit itaque infinitas omnino species genera que hominum exempli gratiâ, ratione præditorum, quæ creare si libeat possit; alias aquarum, arborum, animaliumque infinitas species, alios denique mundos infinitos, qui ne vnicum quidem corpusculum, cum hoc orbe quo fruimur, haberent commune, sed alia prorsus omnia, quàm quæ videmus, continerent. In hoc verò, qui nunc est, rerum ordine & orbe, nouit non Angelos modò qui nunc sunt, hominesque & cæteras creaturas quæ aut sunt, aut erunt, aut frære, verùm & infinitas præterea cuiusque speciei creaturas, quæ quidem numquam futura sunt, sunt tamen possibles; earumque omnium sigillatim habet idæas tam claras, tam distinctas, tam accuratas, vt si eas in lucem creando libeat edere, tales omnino sint futura, quales in Dei Mente ideâque sunt descriptæ.

L

Hanc

*Probat
hac scientia
necessario
Deo inesse.*

Hanc verò infinitam infinitarum rerum possibilium scientiam Deo inesse, Deoque competere perfectus ut sit Deus, id quidem manifestò liquet Dei naturam penitus consideranti. Nam si alias creaturas non cognoscat, præter eas quas iam condidit, condetque in hoc qui voluitur rerum ordine; id quidem fateri necesse est, exhaustam esse hæc creatione Dei potentiam, nihilque plane creare posse, quàm id quod adhuc est creaturus. igitur absolutâ, verbi gratiâ, hominum adhuc creandorum serie, quæ quidem ante iudicij diem certo certius absoluetur, exhausta erit in Deo, homines creandi potentia. nemo enim efficere id potest quod nescit, neque casula etiam minima construi potest, cuius non præcesserit aliqua, in mente artificis, Idea. Quid est autem Idæam mente circumferre, quàm rem ut possibilem cognoscere, cuius ea est Idæa? Quod si igitur Deus, præter hos quos creaturus est, nullum alium hominem cognoscat possibilem, creaturam possibilem nullam; id sanè consequens est, nullum, præter illos, creare posse hominem, creaturam nullam: quod si verum est, iam certè per hanc seriem tam hominum quàm creaturarum adhuc creandarum, exhausta est Divina potentia. At verò cum hæc series futurarum rerum finienda sit, etiam Dei potentiam finiri necesse est. non igitur Dei potentia est infinita: non est igitur tandem Deus, cuius natura est in omnibus esse infinitum. quod quàm absurdum sit dicere, nemo non videt. Aut igitur negandus Deus, aut hanc scientiam ei profus competere, statuendum est.

27.

Verùm sine disputationum tricis agamus rem. Hoc sanè constat, ab æterno fuisse in Dei Mente perfectissimas imagines, Idæasque exactissimas, rerum omnium quasi semina; hoc est cognitionem clarissimam rerum omnium possibilium, quarum tamen infinitæ, nunquam in lucem proditura sunt, nec aliam habituræ quàm in Mente clarissimâ, omnia comprehendentis Dei.

28.

*Omnia
autem pos-
sibilia cog-
noscit actu
unico.*

Neque tamen cum omnia à Deo cognosci auditis, id credite fieri per actus inter se distinctos & discretos, quasi vnum modò, modò alium. Angelum modò modò hominem, aut hunc primò, alterum deinde, tertium tertio cognoscat, tempore aut cognoscendi ordine & actu discreto & separato, pro ut in nobis cognitiones variarum rerum, variis etiam actibus videmus esse disjunctas & separatas; id enim exilitati mentis nostræ tribuen-
dum

29.

dum est: quæ quia ad omnes vnico obtutu se nequit extendere, oculum mentis circumducit, vt diuersis quasi aspectibus attingat singula, quæ non potest simul multa. In Deo autem, infinitâ inquam Mente, cum nullus sit comprehensiuæ virtutis terminus, ita nihil est quod aciem eius fugiat; & tam distinctè percipit, actu tamen vnico, vniuersa, quàm si vnica tantum rei cognoscendæ, totam Mentis suæ aciem ingeniumque impenderet.

Et hæc cognitio est Deus ipse.

30. Vin plura dicam? certè id dico, cognitionem illam Deum ipsum esse: & sic cognitio ea non existeret, Deum non fore. Adeo vt sicut essentia animæ nostræ est esse rationabilem; hoc est, ratione vti posse, posse cognoscere; ita essentia Dei est, non posse tantum, sed actu ipso cognoscere quidquid cognosci potest; Deus enim Actus purus est, vt loquuntur Theologi, nulla omnino possibilitate inuolutus, aut mutationi vlli obnoxius. Quidquid in Deo est, est, & non tantum potest esse. *Ego sum qui sum.* & *qui est misit me.* ita se Deus ipse appellat, quod si verò non actu vnico omnia comprehendat, certè mutationi est obnoxius Deus, nam si cum Angelum cognoscit, non cognoscit actu eodem hominem, profectò manifestum est, mutatum esse Deum, factumque ex Deo cognoscente Angelum, Deum cognoscentem hominem. Igitur non est Deus, quod cum sit planè absurdissimum, dicamus sanè, quod res est, omnes illas rerum omnium possibilitatum species, imagines, ideas, & cognitiones, vnico & puro Actui diuinæ Mentis competere; imò omnes illas cognitiones, sic in vnâ Mente coniunctas, nihil aliud esse, nisi ipsum Deum.

Exod 3.

S. V.

Quam necessaria fuerit Scientia simplicis intelligentiæ, ad ordinandum hoc Vniuersum, & hanc creaturarum seriem, quæ modò est.

31. **H**Is itaque sic rectè constitutis & perpensis, illud præterea sciendum est, Ideas illas infinitarum rerum profus infinitas, magno vt sic dicam studio peruoluisse æternam illam sapientissimamque Mentem, & vt humano more ad homines lo-

Atque hæc scientia indigni, Deus, vt hunc mundum liberè conderet.

quar, quasi deliberationem secum instituisse, qualem & quem mundum, ex infinitis, quorum Ideas habebat in promptu, ex Diuinâ illâ Mente deprimeret, & in lucem daret: omnibusque rite perpenfis, examinatis omnibus rerum omnium circumstantiis, ponderatisque quæ hinc & hinc occurrebant rationibus sine dubio infinitis; tandem ex infinitâ illâ mundorum congerie, hunc denique Vniuersi ordinem, rerumque seriem, quam mundum hunc appellamus, & quidem solum, pro suâ libertate statuisse condere & creare. Rursus verò quia in hoc rerum ordine seu mundo, infinitæ aliæ poterant creari species rerum, quarum idæas clarissimas in mente descripserat; infinitis aliis prætermisissis, has species Angelorum, hominum, animalium, fructuum, elementorum orbiumque cælestium creandas sibi sumpsit, & non alias; idque rursus liberè, nemineque necessitatem imponente. Tandem quia rursus in quâuis creaturarum specie, puta hominum, infinita indiuidua sunt possibilia, infiniti homines alij quàm iam sint, infinitæ aliæ arbores, animalia infinita, infiniti Angeli prorsus alij atque alij; omnibus rite expensis, has quæ fuerunt, eruntque creaturas, & inter illas te, quisquis es ò mortalis, selegit summo studio immensa illa & vasta Mens, & suo quem constituit tempore & loco, è suâ Mente producendum liberè destinauit.

Liberè inquam: nihil est enim quod supremo domino necessitatem imponat; *omnia quæcumque voluit fecit.* Atque hinc iterum manifestum fit, quàm necessariò statuenda sit in Deo infinita illa possibilium creaturarum cognitio. Si enim non aliam cognouisset rerum seriem seu mundum, alium certè creare non potuisset. itaque creare si quando statuisset mundum aliquem, iam sanè ad hunc creandum quem solum norat, necessitabatur, cùm alius creandus menti non occurreret. libertas enim sine electione non est, incogniti autem nulla est electio. Ut ergo liberè creatum hunc à Deo mundum asseramus, alios possibiles cognouisse necesse est, vt ex iis quem vellet, seligeret reiiceretque. Quod si verò vnicum tantummodò possibilem mundum, cognitum fatearis præter eum qui modò est conditus, infinitorum illico cognitio concedenda est Deo. infinita enim possibilia cum sint, & quidquid possibile est, sit cognoscibile; consequens est, cognoscibilia esse infinita, quapropter cùm omne cognoscibile

32.
Plal. 113.

gnosibile comprehendat Deus, infinita sane possibilia eum cognoscere fatearis necesse est. nulla enim ratio ad vnum possibile cognoscendum determinat, vbi infinita comprehendendi vis est, & plura possibilia statuuntur esse, cognosci quæ possint.

*Quid si
quæras,
cur Deus
has præ illis
creaturas
creauit.*

33. At verò, inquires, liberè cum agat omnia, cur hunc hominem potius creandum destinauit, quam infinitos alios qui creandi non sunt, & quos tamen æquè facili negotio, è suâ Mente poterat educere? Arduam rem petis quisquis hanc petis. Quid dicam? verùm & illud interrogo ego, cur pictor aliquis hanc tabellam picturamue ex mente suâ educit, penicilloque designat, & non aliam? quanquam comparatio hæc, vt video, non planè congruit. Responderi enim facilè posset, ideo hanc efformari pictoris penicillo, quia huius tantùm & non alterius ideam in mente circumferabat; & quamuis alias poterat efformare penicillo exprimentas, nullas tamen re ipsâ efformauerat. At verò in Deo id non est; omnes enim omnium rerum ideæ, æquè præsentès illi sunt, æquè claræ, æquè vt producantur faciles. cur igitur has suscipit in lucem producendas, reiectis aliis numero infinitis?

*non habet
quod cerè
respondeam,
nisi quia
ita voluit.*

34. Quid respondeam, quò me veram nescio. Et verò scio. Ad te me conuerto Mens increata, Mens Diuina: in te rerum omnium rationes inuenio expeditas, illud cum scio, destinato hæc consilio à te facta. Nam vt rectè monet Sapiens: *Tecum Sapientia tua que nouit opera tua, que & affuit tunc cum orbem terrarum faceres, & sciebat quid esset placitum oculis tuis, & quid directum in præceptis tuis.* Mortales! quis cognouit sensum Domini, aut quis consiliarius eius fuit? inquit diuinus Paulus: & rursus sapientissimus Salomon, *quia omne quod voluerit, faciet; & sermo illius potestate plenus est, nec quisquam dicere ei potest, quare ita facis?* An non satis est scire me, immensam illam Sapientiam, post tanta studia, tantamque in expendendis omnibus institutionem, ita statuisse, vt acquiescam, & dicam Factum benè?

Sap 9.

ad Rom.
11
Ecc1.3.

35. Verùm cum etiam illud mihi constet, omnia quæcumque agit Diuinum illud Numen, ad suam gloriam honoremque referre, *vniversa enim propter semetipsum operatus est Dominus*, illico fit illud planè credibile, hos Angelos, hos homines, hæc elementa, hos celos, hoc denique Vniuersum, præ cæteris omnibus crea-

*Credibile
est, quia
has præ a-
liis nouerat
gloria sua
manifesta-
da magis.*

Prou. 16.

*conducere.
Certū est,
quod quia
per has &
non per a-
lias, gloriā
suā voluit
manifesta-
re.*

tioni fuisse destinatum, quoddam hæ creaturæ maximè ad gloriam suam promovendam conducere, ostentationemque artis suæ. Aut si alias etiam creaturas posibles esse contendis, ad artis demonstrationem, præ his quæ deseruissent; id verò præterquam quod tu nescias, neque ad id probandum quidquam præter coniecturas afferre possis; certè statuendum est, has & non alias ab Artifice summo esse electas, in quibus & per quas Sapientiæ & Scientiæ suæ, imo & Bonitatis & Misericordiæ thesauros absconditos re ipsâ patefaceret & declararet. Quæ verò motus ratione id egerit, nescio; rationes non indago, sed factum approbo, veneror & adoro. Et verò, quis pictorem aggreditur, petitque cur per hanc picturam potius, quam per aliam voluerit artis suæ specimen dare, eamque commendare posteritati, cum aliæ superessent idæ, quibus æquè id facillè consequeretur? certè quia per hanc nomen suum commendare volebat, non per aliam; nulli idæ iniuriam fecit, omnium fabricator, & proinde omnium dominus.

*Pro hoc be-
nescio,
gratiā
creaturis
singulis,
Creatori
agens.*

Miseri, si naturam in nobis corruptam, at si destinationem Dei attendimus, felicissimi mortales! quantam habemus Deo maximo gratias agendi materiam, vel ex hoc solum capite, quod nos ex infinitâ illâ hominum possibiliū congerie, sigillatim nominatimque exceperit, per quos suam ipse gloriam commendaret? quid, quod & illius gloriæ percipiendæ capaces fecerit? Vbi præ totâ hominum possibiliū infinitudine, id sumus meriti? quid egimus, quid contulimus? Rursus identi dem id cogita, quæ quæso fronte, dispositionibus eius sanctissimis audeas intercedere, totamque idearum symmetriam querelis indebitis interturbare!

*Neque cō-
querendum
quod sic &
non aliter
sefe effor-
marit.*

Quasi verò in artificiosissimâ & ad omnes artis leges exactâ picturâ, effigies quæ secundum perspectivæ tenorem magis distitæ ut appareant, obscurioribus obducuntur coloribus, minoresque designantur, iustè conqueri possint, quod eo statuuntur loco, quod tam obscuro, quod tam exigui efformentur masculi, cum nullo labore in debitam educi possint altitudinem. Quiescite quæso insani masculi, neque picturæ proportionem vestris obmurmurationibus interuertite: satis id quidem vobis gloriosum est, à mente artificis eductos vos, cum alios posset quamplurimos efformare; satis vobis sit esse, & tabulam illam artificij plenam

36.

37.

plenam positione vestrâ condecorari. Illô certè debetis esse loco & non aliô, neque clariore neque adeò etiam maiores, vt artem suam pictor commendaret. Hoc si vos non percipitis, factis id sit artificem id dignoscere, artificis sic visum, artificis sic placuisse. Pluribus rem non explico: videtis oppidò quò tendam & quid velim. Ad alia faciamus gradum.

§. VI.

Exponitur Scientia Visionis: & quomodo Deus creaturas re-ipsâ aliquando creandas, ordinet ac disponat.

38. **C**ognitâ itaque beneque perspectâ totâ possibilium creaturarum congerie, decreuit Deus aliquas, prætermittis cæteris, è Mente suâ educere & in lucem dare: illud inuiolabili statuens decreto, quot forent & numero & specie: quasi si pictor certò statuat quot & quas effigies in tabellam suam velit educere, & spectatorum oculis visendas proponere. Hoc decretum, non temporis sed naturæ, vt Theologi loquuntur, ordine, subsequitur secunda in Deo scientia quæ in Scholis dicitur *Scientia Visionis*, & rectè. Vti enim videnti ea quæ videt præsentia esse necesse est, ita per hanc scientiam, omnia quæ possibilitatis arcanas tenebras euasura sunt, & totâ æternitate sunt creanda aut futura, sunt præsentia Diuinæ Menti, apud quam nihil futurum est; eaque in se ipsis, quasi æternitati suæ, quâ omnia tempora complectitur, coexistentia intuetur.
39. Adeo verò exacta est hæc visio, vt penetret prorsus rem omnem, omnem naturam comprehendat, proprietates dispositiones, situs omnes peruadat; perfectionem, numerum, magnitudinem rerum omnium exactè norit; adeò vt in totâ rerum omnium congerie, ne capillus quidem minimus, non arenula, non atomus sit, cuius & pondus, & exilitatem, & duritiem non exactè penitusque discernat & videat.
40. Neque id mirabitur, quisquis attenderit omnes omnino creaturas ex Deo vt sic dicam effluere, hoc est ex cogitationibus ideisque quæ in Dei Mente sunt: adeo vt nulla possit esse creatura, ne musca quidem aut vilissima formica, cuius idea non sit

*Explicatur
secunda
scientia,
quæ dicitur
Visionis.*

*Quâ Deus
videt om-
nes res futu-
ras.*

*Omnium
creaturarum
in Deo sunt
Ideæ.*

in

in Deo; neque alio modo extra Deum in naturâ huius quasi tabulâ sit exposita, quàm prout in Diuinâ Mente est descripta. Ita Diuinitatis ille magnus interpret Dyonisius: *Omnium Causam, prius constituisse omnium rerum exemplaria concedendum est.... Exemplaria autem dicimus, essentia rerum effectrices rationes, quæ in Deo coniunctæ ante fuerunt..... Diuinasque ac bonas voluntates, quæ constituunt & faciunt omnia.*

D. Dyon.
de diu.
nom. c. 5.
in fin.

Et hæ
creatura-
rum idea
sunt Deus
ipso.

Observatione imprimis digna sunt ea verba, *rerum quæ in Deo coniunctæ ante fuerunt.* Quod quidem, sic intellige. Veluti si aquæ per sex septemque canaliculos ex castello conchâue desluent, nihilominus in ipso fonte fuere coniunctæ, coniunctæque vnâ constituebant aquam, quæ mox per canales in lucem prodeuntes fuere discretæ; ita, imò longè perfectiori modo, creaturæ omnes in Deo fuere coniunctæ, constituebantque vnum Deum: quæ deinde cum è Diuinitatis fonte deriuari cœperunt tanquam riuli, singulæ seorsim factæ sunt creaturæ. Ita disertè diuinorum conscius, ipsemet Ioannes. *Quod factum est, in ipso vita erat:* ita commate dispungendam esse hanc sententiam docet Augustinus, eamque, in rem meam, sic admirandus exponit. *Quid est hoc? facta est terra, sed ipsa terra que facta est, non est vita. Est autem in ipsâ sapientiâ spiritualiter ratio quedam (Idem dic) quâ facta est terra; hæc vita est.* Et rursus post pauca. *Sic ergo fratres charissimi, quia Sapientia Dei per quam facta sunt omnia, secundum artem continet omnia, antequam fabricet omnia; hinc quæ fiunt per ipsam artem, non continuo vita sunt, sed quidquid factum est, vita est in illo.* Nemini itaque mirum videri potest, nihil esse in toto rerum ordine creaturæ ullâ, quod aciem eius effugiat; nam præterquam quòd eas in se ipsis quasi præsentibus videat, cognoscit præterea eas in se ipso. Quòd si ergo aliquid esset, quod non penitus comprehenderet, iam verò neque se ipsum vitamque suam comprehenderet; nam quòd factum est, & extra ipsum creatura est, hoc, in ipso vita est, in ipso Deus est. Si ergo quòd factum est non intelligit nec comprehendit, neque se ipsum comprehendit, adeoque non est numeris omnibus perfectus Deus. Quòd tamen fieri, ne per Deum quidem potest.

41.

Ioan. 1.

Aug. tr. 1.
in Ioan.
circa fi-
nem.

Ex his
Ideis, Deus
ordinat

Tandem habitâ rerum omnium tam exactâ notitiâ, demum accingitur Sapiens Deus, vt eas omnes & singulas ordine bono componat

42.

componat, finique quem sibi præfixit assequendo, accommodet. *creaturas uniuersas*
 Quis is est inquis? nullus certè, nisi Diuinitatis suæ honor & gloria: quam quidem in eo positam intelligit, vt vniuersum illum mundum feriemque rerum quam intellectu percipit, voluntateq; liberâ creare & in lucem protrudere iam decreuit, optimo quò potest ordine dispertiat, & in rem deducat; sic vt tota rerum facies, ordo & symmetria, ipsâ luce clariùs enarrent *Gloriam Dei*. huc eius omnia collimant studia.

43. Et verò satis constat, artem amœnitatemque picturæ nobilis *Sicut pictor tabulam.*
 non id exigere, vt effigies singulæ, seu personæ rerumue imagines, æquè exactè sint expressæ, æquè concinnæ, æquè altæ & expansæ: imò contra potius, æqualitas illa turbaret omnia, imperitiâque pictoris argueret; cum manifestum sit, aliam quidem personam antrorsum quasi prodire debere, aliam verò retrocedere, vt accurata perspectiuæ ratio habeatur, in quâ quidem picturæ perfectio, ars amœnitâsque consistit. neque enim satis est nescio quot masculos in tabulam coniecisse sic quasi temerè, nisi ordine inter se, situs, positionesque singulæ, ex arte & decorò disponantur.

44. Sic prorsus in hâc naturæ tabulâ exornandâ actum est. Non *Determinando imprimis tempus quo qualibet oriri, durare, & interire debeat creatura.*
 id satis erat creaturas producere, vt rectè censeantur productæ, nisi per sua quæque tempora, & loca naturæ apta, rite & ordinatim digerantur. Quòd si enim quotquot fuere futuri que sunt homines, cæteræque quæ modo sunt creaturæ vno temporis momento productæ, & in hâc mundi tabulâ vno eodemque die fuissent expositæ, quæ demum terra tantam rerum hominumque farraginem simul capere potuisset? vnde alimenta tantæ multitudini alendæ suffecissent? idcirco conueniens terræ spatium creaturarum multitudo creanda fuit; certus arborum plantarumque, certus animalium, hominumque numerus mundo huic exponendus, qui & terræ sufficeret, & cui alendo terra abunde suppeteret. Illis itaque primò illo mundi nascentis exordio procreatis seu hominibus seu animalibus aliis plantisque, similes sibi specie creaturas progignendi, à Sapientissimo Deo virtus & facultas, summâ prouidentia, simul est concessa; sic tamen vt etiam prouiderit, quot & quæ, quo tempore, & à quibus fuerint procreandæ, substituendæque earum loco, quæ lapsu temporis ex Diuino decreto erant interitura, locumque hunc
 & quasi

& quasi theatrum orbis cessuræ post se exponendis creaturis.

*Et ad hoc
consequen-
tiam ordinat
æolori or-
bes, nubes
ventos &c.
tamquam
instrumen-
ta.*

45. Et quidem, ut hanc interitus ortusque in rebus omnibus vicissitudinem inferret, mirâ sanè industriâ cælos, nubes, pluias, hyemes, æstates, nebulas, ventos, naturam omnem, suis temporibus disposuit & attemperauit Deus, aliis ut gignendis, corrumpendis aliis ut subseruiant. Adeoque ridiculè prorsus persuadet sibi nescio quis, casu & fortuito se venenatâ aut certè malâ afflatum aurâ, quâ eius tentata sit imò & afflicta valetudo; cum ab ipsa iam inde æternitate Deus constitutum illud habuerit, ventos eò modo disponere, aëremque istâ intemperie corrumpi, quâ corripereis tu, eo prorsus tempore quò interitum tuum, conuenienter naturæ deberi prospiciebat. Atque pari prorsus ratione, interitus ortusque omnium omnino rerum per sua loca temporaque, secundùm naturæ tamen id exigentis leges, digessit Sapiens Deus. Cum enim creaturas omnes, Angelos excipio & animam Hominis, corruptioni obnoxias creare pro suâ libertate statuisset, ita ex eâ, quam de singulis habebat, scientiâ & notitiâ, singula inter se stupendo planè artificio attemperauit, ut singula sibi manum darent; & ut ad exortum, erant futura adiumento nascituris, ita & occasui præberent causam, interituris futura offendiculo.

*Deinde de-
terminat
singularem
creaturarum
naturas,
storia, &
qualitates.*

46. At, cum non tempora creaturarum solummodò ordinanda essent, sed & compositiones, status, naturæque earum quæ eodem temporis tractu simultaneæ in hoc theatrum mundi erant proditura, aut ut in comparatione hæream, in hac naturæ tabulâ erant exponenda creaturæ; certè in earum ordinatione admirabilem sese demonstrauit artificem, ingeniosâque prorsus manu singula designauit. Id enim pictoris egregij est, varietatem tabulæ dare, & in varietate, artem & amœnitatem. Etenim si omnes omnino creaturæ, eâ quâ sol claritate forent spectabiles, quæ demum ea foret naturæ commendatio? si omnia omnino animalia, Elephantes magnitudine exæquarent, quàm paruum earum esset usus? si aquæ omnes, ignis calore pollerent, quam diu natura subsisteret? si terra adamantis pulchritudinem duritiemque præferret, quibus tandem aratri subigeretur, parareturque ferendis frugibus? certè attentior in rem suam fuit Deus, qui perfectionem omnem ita temperauit & per singulas distribuit creaturas, ita situs locaque digessit, proprietates eas dedit.

dedit, vt meliori fanè modo exponi non potuerint. non quòd quæuis creatura, alterius perfectionem adæquet aut æmuletur; quis enim dicet terræ glebam, adamantis pulchritudini comparari posse? sed quòd optimâ ratione sint expositæ, proprietatibus iis dotatæ singulæ, quæ fini quem Deus præfixerat, hoc est naturæ sustentationi, pulchritudini, & varietati inducendæ, quàm maximè conuenirent. Et hoc quidem sensu, melius esse aio terram esse inconditam, obscuram & sordidam glebam, quam summi splendoris pretiique adamantem: prorsus vt dicendum est, informem homuncionis, obscuramque in picturæ perspectiuâ vltimâ, depictam effigiem; melius isthic eo modo adumbratam esse, quàm si viuacissimis coloribus clarissimè expressa, primarum quæ se in primo tabulæ plano offerunt personarum, accuratationem viuacitatemque superaret: est enim prout situs & distantia, hoc est, prout ars requirit.

47.

Neque tamen id, inanimatas inter aut ratione carentes creaturas, solum præstitit. Certè inter homines id quoque, ineffabili planè artis euentuumque varietate, est ordinatum. Cùm enim creandis hominibus numerum & multitudinem præfixisset, hunc qui futurus est; tunc demum tempus cuique suum, imò & locum, parentesque è quibus nascerentur, ordine disposuit; rursus quanto tempore vitam protraherent, per quos euentus, paulatim aut subito interirent, liquidò determinauit. Demum, cum summa inter hominum conditiones, imperantium & parentium necessaria esset distinctio & intercapedo, aliis alias naturæ dotes impendit: statuit quo corpore, quibus viribus, quâ valetudine, quâ formâ, quo oculorum aspectu, mas an fæmina forent efformandi; rursus quâ mentis acie aut hebetudine procreandi, quibus dotandi diuitiis, quomodo præponendi ceteris, quo pacto rursus, si rebus id conueniat, deturbandi & ad humiliorem ordinem redigendi. Omnes denique euentus, euentuumque circumstantias, prout nunc eueniunt, & porro deinceps euenient, scientiâ illâ Visionis complexus est. Et verò statuit ordinauitque singulos sigillatim, sic prout nunc sunt, eruntque: hòc enim & non aliò modo subseruiebant honori diuino propagando, qui in rectâ totius Vniuersi situs est constitutione; & hæc rursus exoritur ex singularum partium debitâ symmetriâ.

Quod quidem peculiari studio etiam facit, in disponendis hominum conditionibus.

S. VII.

Exponitur Scientia Dei media, seu Scientia conditionalium, quæ Deo necessaria ad dirigendos hominum Angelorumque actus liberos, eosque euentus qui ex libero creaturæ arbitrio dependent.

At quomodo inquis disponit Deus ea quæ libero hominis subiacent arbitrio.

VERUM, quo pacto inquis, res humanas ordinare potest Deus, easque quæ ut sint aut ne sint, ab humano dependent arbitrio, cui certè Deus nullam necessitatis legem statuit imponere? Quòd ratione & libertate carentes creaturas, ad certum scopum nouerit dirigere, hoc quidem potest intelligi. Id enim præstant singula, quod eorum natura necessariò fert: adeoque ignis semper urit & calefacit quantum potest, lapis naturam suam semper deorsum fertur, semper lucet sol, humida est semper aqua, in motu semper venti, omnia denique agunt id quod ea agere voluit Deus; aguntque cum possunt, quæcumque possunt. Adeoque creaturarum eiusmodi vires, suis decretis Deus aptare potest commodissimè. Sic cum Sodomam statuit in cineres redigere, vel ut nefandi sceleris supplicium cum cineribus toto orbe spargeretur, vel ut memoria scelestissimorum hominum in flammam, cineresque, & denique in ventos iret; certè, ut sententiæ latæ executionem assequeretur, flammam vltices viribus pœnæ designatis Deum immisisse satis scimus. Ignis, naturæ suæ raptus impetu, adussit omnia. Fecit quòd debuit, quia fecit quantum omninò potuit. At verò, si ignis ille libero voluntatis arbitrio fuisset præditus, adurereq; proinde potuisset, quantum quidem fuisset collibitum; quo pacto Deus certò scire poterat imperii sui euentum, qui ex ignis arbitrio, & quidem totus dependeret? non enim per coniecturas agere censendus est Deus, errori ne sit obnoxius; infallibilia ut sint oportet, quæ Deus diccióni suæ adhibet, ne aliàs turbari possint consilia, ne decreta interuerti omnia dirigentis Dei. Quòd si verò infallibilia sint decreta, quomodo sunt homini adhuc libera? & si homini libera, infallibilia qui sunt Deo?

Solida

49.

Solida prorsus est hæc quæstio, cui dissoluendæ tertia quæ in Deo est, eaque præ cæteris admiranda, obtutu vnico consideranda est Scientia; quam quidem Scientiam conditionalium appellamus. Hæc verò, non ea quæ futura sunt tantum, neque verò etiam quæ simpliciter possibilis sunt complectitur, sed inter has mediâ quâdam eâque amplissimâ scientiâ, omnia quæcumque non quidem fiunt, sed quæ positâ quâcumque conditione futura fuissent, liquidò clarèque comprehendit. Abyssus hîc se rursus aperit, Auditores, immensa & infinita. Hinc conijcite si potestis, quid sit Diuina Mens: non enim hoc tantum videt, hæc nunc legere modò te, librum inspicere, loco huic interesse; verum id etiam nouit, quo loco futurus, hîc si non sis; quid isthic factururus dicturusue, cum quibus & quamdiu acturus. Nouit, ante centum annos nati si fuisset, quid destinaisset animò; quas partes, si primis Belgij hæresisque tumultibus contigisset interesse, fuisset libero arbitrio secuturi; si modò pauper es, nouit tamen quid medias inter diuitias constitutus, aut etiam in regiâ dignitate positus, quid mas, si sæmina es; quid sæmina, si nunc mas es, mente designasses; quâ ratione potestate datâ, benè an malè vsurus. Et verò, cum nulla sit creatura, quæ non infinitis variis circumstantiis & conditionibus exposita considerari potest, infinitique cum sint casus, qui si mihi superuenirent, aliâ atque aliâ ratione me gererem, pro meâ tamen voluntate liberoque arbitrio; certè de me & de quauis creaturâ, infinitam omnino Scientiam habere dicendus est Deus qui omnia quæ quauis in conditione, statu, tempore, & occasione liberè fuerim factururus, perfectissimè penetrat & cognoscit. Atque aded de omnibus simul creaturis, quæ infinitis infinitis conditionibus possunt implicari, scientiam habet infinitis infinitam. Hæc scientiâ quæ utatur, deinceps explicabimus.

Tract. 5.

50.

Immense & omnia comprehendens Deus! An non id saltem fateri debeo, esse *incomprehensibiles vias tuas*? certè si tantum eam quam de me, variis conditionibus substance, scientiam habes infinitam considero, cogor exclamare cum Psalmistâ, *Mirabilis facta est scientia tua ex me; confortata est, & non potero ad eam*. Et eam quis speret se posse comprehendere? Amens sanè sit. Hoc ego nunc tantum dicam, Deum, postquam omnes

Psal. 138.

M 3

omnium

Ad hoc ri-
te prælan-
dū necessā-
ria Deo
fuit scētia
tertia, qua
cōditiona-
lium dici-
tur exponi-
tur, quid on-
sit.

Adorata
que tam
immensam
Dei scientiā
ō mortalia.

omnium rerum circumstantias sub quâvis conditione futuras, quid quisque in iis liberè dicturus acturusque prospexit, tum sine vilo libertatis sese hoc vel illo modo determinantis præiudicio, ex omnibus quotquot dari possunt conditionibus, eam seligere pro infinitâ suâ bonitate & misericordiâ, quam pro constitutione naturæ, pro temporis opportunitate, pro locorum differentiâ, optimam commodissimamque iudicat fini suo, hoc est bono publico, naturæque administrationi, & demum etiam cuiusque sigillatim priuatæ saluti & incolumitati consequendæ. Si quid, quod contra hæc faciat, fortè occurrit, aut hæc obscurius dicta videantur, in sequentem quæso differte tractatum & dubia quæ occurrunt, & audientiam quam postulo.

Eique totum te committe.

Sufficit mihi modò, immensam illam quam mihi dirigendo scientiam impendit omniscius Deus, vno velut oculo perlustrasse, inspexisseque immensam Diuinitatis abyssum, ex quâ me omniaque quæ me spectant tanto ordine, tam maturo consilio video profluxisse. Ita-ne nobiscum agitur! tanta studia, tam profundæ cogitationes tibi impenduntur miser homuncio, luti frustulum, terræ pondus! & erigere te audes nihilominus, rerumque à tantâ Mente præscriptarum rationes expendere, arrodere, imò conuellere non erubescis? Absit profectò, absit à me tanta audacia, arrogantia tam projecta. Adoro te ô Sipientia infinita, ô Scientiæ pelagus, ô Prouidentia abyssus: & licet reconditas pectoris tui rationes non intelligam, illud certè fidenter assero *quia omnia mandata tua equitas, omnia in sapientia fecisti.* Et quamuis humana, quæ sibi nimium abblauditur, ratio obganniat, tamen post hæc cum Epicteto, *Ego te in omnibus, apud homines defendam:* & cum Dauide, *Prouidebo Dominum in conspectu meo semper, quoniam à dextris est mihi.* Non eas quæ mihi occurrunt rationes, sed Dominum omnibus prouidentem, in omnibus agentem prouidebo; & demum id consequar, vt acquiescam. Nam *propter hoc letatum est cor meum, quoniam tu Domine in spe singulariter constituisti me.*

51.

Pfal. 118.
Pfal 103.

Epict.
apud Adrian 1. 2.
c. 16.
Pfal. 4.

TRACTA-